

Tálas Péter

A moszkvai metrórobbantások anatómiája

2010. március 29-én a reggeli csúcsforgalom idején két robbantásos öngyilkos merénylet is történt a moszkvai metró északkeletről délnyugatra futó Szokolnyicseszka nevé (vörös színjelű) vonalán. Az első helyi idő szerint 7.57-kor a Lubjanka állomáson, a Szokolnyicseszka és a Taganszko-Krasznopresnyenszka nevé (lila színjelű) metróvonal kereszteződésénél következett be. A szakértők szerint itt körülbelül négy kilogramm TNT-nek megfelelő mennyiségű – hexogén nevé – robbanóanyag robbant fel a peronhoz érő szerelvény második vagonjában, melynek következtében a metrón utazók és a peronon várakozók közül 24-en a helyszínen meghaltak.

A második robbantás, amelyet mintegy két kilogramm TNT-nek megfelelő robbanóhatású hexogénnel követtek el, helyi idő szerint 8.38-kor a Park Kulturi megállóban, a Szokolnyicseszka vonal és Kolcevaja körgyűrű találkozásánál következett be, s 12 embert ölt meg a helyszínen. A két robbantás több mint száz sebesültje közül lapzártánkig további négy ember halt meg, így a merényletek halálos áldozatainak száma negyvenre emelkedett. Az alábbiakban azt kívánjuk bemutatni, hogy a merényletek egy jól végiggondolt, pontosan megtervezett és többé-kevésbé pontosan végrehajtott öngyilkos terrorista támadás jeleit viselték magukon.

Jóllehet, minden terrortámadás megdöbentő és felháborító, a 2010. március 29-i öngyilkos merényletek – szakértői szemmel nézve – csupán egyetlen szempontból jelentettek valóban újdonságot: két, egymáshoz időben és térben ilyen közeli merény-

letre még nem került sor a moszkvai metró ellen. Más szempontból azonban sajnos nem tekinthetők különlegesnek.

Oroszország és Moszkva terrorfenyegetettsége

A terrortámadásokat és ezek áldozatait számon tartó adatbázisok szerint ugyanis Oroszország már viszonylag régóta a világ tíz leginkább terrorfenyegetett országa közé tartozik. Ezekben az országokban követik el a világ terrorcselekményeinek 85,7 százalékát, a halálos áldozatok esetében 88, a sebesültek esetében 85,6, a túsok esetében 94,5, az összes áldozat esetében pedig 86,6 százalék a részesedésük aránya. Az öt különböző metszetben (merényletszám, halálos áldozat, sebesült, tús, összes áldozat) összeállított tíz leginkább terrorfenyegetett ország rangsorát a világ tizenöt országa adja, s ezeken belül Oroszország csupán a túsok tekintetében nem került a „top 10-be”.

Az amerikai Nemzeti Terrorellenes Központ adatbázisa (*Worldwide Incidents Tracking System – WITS*) adatai szerint 2004 januárja és 2009 decembere között 1727 terrorista merényletre került sor Oroszországban, melyeknek 1875 halálos áldozata, 3928 sebesültje, 211 túsáldozata, vagyis összesen 6014 áldozata volt. Ha az adatokból csupán az orosz főváros, Moszkva terrorfenyegetettsége kívánunk következtetni, megállapíthatjuk, hogy az említett időszakban (2004 eleje és 2009 vége között) az orosz fővárosban 36 terror-

cselekményre került sor. Fontos azonban jelezni, hogy mivel a WITS csupán 2004 januárjától tartja számon a terrorcselekményeket, ez a szám nem tartalmazza sem az 1999. szeptemberi moszkvai panelház-robbantásokat (139 halott, 284 sebesült), sem pedig a Dubrovka színházban 2002. október 23. és 26. között lezajlott túszedrámát, amelynek következtében 130 tús és 40 csecsen terrorista vesztette életét. S még ennél is szűkebben nézve: a moszkvai metró sem első ízben választották célpontul a terroristák, hiszen az orosz sajtó szerint 1977-től a mostani merényletig már hét alkalommal vált terrortámadások célpontjává. Cseppet sem véletlenül.

Metró: teljes biztonság pedig nincs

A nagyvárosi metrókat a világ minden pontján az úgynevezett kritikus infrastruktúra egyik legsebezhetőbb komponensének tartják. Különösen vonatkozik ez olyan kiterjedt metróhálózatokra, mint amilyen a moszkvai is, amely 298,8 kilométeres hosszúságával, 12 vonalával és 180 megállójával – a tokiói után – a világ második legnagyobb metrórendszere. A metró utasait olyan módszerekkel (fémdetektoros kapukkal, robbanószer-kereső kutyákkal, csomagátvilágító készülékekkel stb.) még szűrőpróbaszerűen sem lehet ellenőrizni, mint a repterek utasait. Nem csupán azért, mert megfizethetetlenül drága lenne, hanem mindenekelőtt azért, mert gyakorlatilag megbénítaná a forgalmat egy olyan nagyvárosban, mint Moszkva, ahol 2009-ben átlagosan 6,9 millió ember utazott naponta metróval (sőt csúcspont napokon ez a szám elérte a 8,95 milliót).

A nagyvárosi metrók terrortámadásokkal szembeni védelme kapcsán a szakértők

A moszkvai metró, illetve metróaluljárók elleni terrortámadások kronológiája.

1977. január 8-án a hivatalos verzió szerint örmény szeparatisták robbantottak egy metrókocsiban az Izmailovszkaja és a Pervomajszkaja megállók között (hét halott és 37 sebesült).

1996 júniusában a Tulcszkaja és a Nagatyinszkaja állomásokon robbant bomba (négy halott és 12 sebesült).

1998-ban a Tretyakovszkaja megállóban robbant egy kisebb pokolgép (három sebesült).

2000. augusztus 8-án Moszkva központjában, a Puskin téren, a Tverszkaja metrómegálló aluljárójában robbant pokolgép, a robbanószerkezetet egy táskában rejtették el az egyik elárusítóbódé mellett. A merényletben 13 ember életét vesztette, 130 sebesült meg.

2001 februárjában a Belorusszkaja megállóban robbantottak (20 sebesült).

2004 februárjában az Avtozavodszkaja és Paveleckaja megállók közötti robbantásban 41 ember halt meg, 250 pedig megsebesült.

2004. augusztus 31-én egy öngyilkos csecsen merénylet felrobbantotta magát Moszkva Rizsszkaja metróállomásának bejáratánál. A robbantás tíz emberéletet követelt, ötvenen sebesültek meg, közöttük harmincan súlyosan.

(Dmitrij Gajevnek, a moszkvai metró vezérigazgatójának a 2009. március 29-i merényletet követő nyilatkozata szerint az utóbbi 15 évben négy merényletet sikerült megelőzni a metróban, és ötödikként egy öngyilkos merénylet történt is, de ez utóbbi esetben voltak áldozatok.)

leginkább az előzetes felderítés fontosságát hangsúlyozzák. Nem véletlen, hogy a londoni metró elleni 2005-ös támadás egyik legfontosabb következménye a titkosszolgálatok finanszírozásának növelése volt annak érdekében, hogy fokozhassák jelenlétüket azokban a szélsőséges és radikális közösségekben, amelyek részéről ilyen jellegű támadás várható vagy feltételezhető. A londoni támadások elemzése azt is kimutatta, hogy az elkövetők többször is végigjátszották és elpróbálták a cselekményüket „szárazon”, vagyis közlekedtek azokon a vonalakon és járatokon, melyek ellen ké-

sőbb merényletet követtek el, megfigyelték a metrók állomásait és bejáratait, pontosan lemérték, mennyi idő alatt jutnak el egyik helyről a másikra a földalatti folyosókon.

A városi közlekedés elleni támadások megakadályozásának egy másik fontos lehetőségét ezért a szakértők a terroristagyánús személyeknek az utasok közüli kiszűrésében látják, részben a közlekedési dolgozók, részben pedig a metróban elhelyezett kamerák segítségével. A kiszűrésen túlmenően ez annak a felderítését is jelenti, hogy az illetőnek vannak-e kapcsolatai szélsőséges és radikális csoportokkal. Ez azonban egyelőre inkább csak egy elméleti megközelítés és igény a terrorellenes szervek és szakértők részéről, hiszen például a 2005. júliusi terrortámadást megelőzően a londoni metróban már mintegy 6000 kamerát szereltek fel, de az ezek által készített felvételekből a merényletek előtt senki sem vette észre a támadásra való felkészülés próbáit, sem pedig magát a támadást. Emiatt a támadást követően nem csupán a metrókamerák számának növelésére hoztak intézkedést, hanem a metró dolgozóinak ilyen jellegű kötelező kiképzésére is.

Végül, a támadók kiszűrésének harmadik legfontosabb eszközét a metrórendőrség és metróőrőség jelenti. Bár e szervek létszáma a költségek miatt mindig korlátozott, az általuk foganatosított ellenőrzések pedig mindig csak szűrőpróbaszerűek lehetnek, a szakértők szerint azonban megfelelő felkészítéssel és pszichológiai képzéssel növelhető annak az esélye, hogy kiszűriék a gyanús csomagokat és a gyanúsan viselkedőket. A legtöbb szakértő azonban egyetért abban, hogy még az említett megelőzési módszerek alkalmazása mellett sem lehet teljes mértékben szavatolni a metrók biztonságát.

Ami a moszkvai metró elleni március 29-i támadást illeti, egyes sajtóhírek szerint a

moszkvai rendőrségnek, illetve a Szövetségi Biztonsági Szolgálatnak (FSZB) lehetett valami információja vagy sejtése a készülő támadásról. Az újságírók elsősorban arra alapozzák e feltevésüket, hogy a támadást megelőző napon már fegyveresek őrizték a Park Kulturi metrómegálló bejáratát. A kérdés persze az, hogy ha egyáltalán rendelkeztek, milyen jellegű információk voltak ezek. Az mindenesetre tény – s ezzel alighanem az FSZB is tisztában volt –, hogy 2009. december 28-án Dokku Umarov, a csecsen fegyveres ellenállás vezetője azal fenyegette meg az oroszokat a Kavkaz Center portálon, hogy saját házaikban támadja meg őket. Február 14-én – ugyanezen a portálon – egy videóüzenetben vállalta a felelősséget a Kaukázusban végrehajtott merényletekért, s bejelentette, hogy folytatja a harcot az „orosz megszállók” ellen, a „szabadságért és a vallásért”. Megerősítette továbbá, hogy csoportja orosz városokat fog megtámadni, és kiterjeszti tevékenységét a Kaukázuson túlra is.

Az orosz újságok egy része a Park Kulturi állomáson elkövetett merénylettel összefüggésben bírálta a hatóságokat, hogy a lubjankai robbantást követően nem zárták le és nem ürtették ki a moszkvai metró. Figyelembe véve azonban, hogy a két robbantás között mindössze 40 perc telt el, e kritika aligha jogos. Ilyen rövid idő alatt ugyanis fizikai képtelenség kiüríteni a moszkvai metró 180 állomását, ahol a csúcsforgalom idején mintegy félmillió ember tartózkodott.

Szimbolikus helyszínek, sok áldozattal

2001. szeptember 11. – a World Trade Center és a Pentagon elleni támadások – óta a szélesebb közvélemény előtt is köz-

ismert, hogy a modern terroristák célpont-kiválasztása szinte mindig politikai üzeneteket hordoz. A moszkvai metró elleni mostani támadás kapcsán az elemzők már első megszólalásaikban felhívták a figyelmet arra, hogy a merényletet tervezők nem véletlenül választották ki a Lubjanka állomást. E fölött található ugyanis a Szövetségi Biztonsági Szolgálatnak (FSZB) – a KGB utódszervezetének – a központja.

A Park Kulturi állomás kapcsán ugyanezek az elemzők arra hívták fel a figyelmet, hogy a közelében található RIA Novosztji hírügynökség – az „orosz MTI” – székháza, ahol az orosz elhárítás külföldi sajtófigyelő szolgálata is megtalálható. Vagyis az állomások elleni támadással a robbantás tervezői elég nyíltan és konkrétan az orosz belügyi hatóságoknak, illetve az orosz politikai vezetésnek üzentek. Bár a nyomozás során felmerült, hogy a második robbantás célpontja valójában nem a Park Kulturi volt, hanem az attól egy megállónyira lévő, a Kolcevaja körgyűrű vonalán található Oktyabrszkaja megállóhely (a merénylő azonban valószínűleg eltévedt, mert nem ismerte Moszkvát), ez a tény csak ráerősít az akció eredeti üzenetére. Az Oktyabrszkaja megállóhelyénél található ugyanis az orosz belügyminisztérium központi épülete (a merénylet kitervelői és végrehajtói itt abban is reménykedhettek, hogy az áldozatok között belügyesek is lesznek). Az említett politikai üzenetből – s a merényletek öngyilkos jellegéből – a legtöbb elemző már a kezdetektől fogva valamely Észak-Kaukázusban tevékenykedő terrorcsoportot tett felelőssé a merényletekért.

A nemzetközi sajtó azonban – igaz csak kezdetben és mellékszálként – felvetett egy másik lehetőséget is, nevezetesen, hogy maga az orosz titkosszolgálat is meghúzódnak a merényletek mögött. Ezt leginkább azzal igyekeztek alátámasztani,

hogy mivel Medvedgyev elnök az utóbbi időben több belügyi szervezetnél is leváltott vezetőket, s az utóbbi hónapokban e szervezeteknél a korábbiaknál láthatóbb jelei vannak a korrupció elleni harcnak is, nem lehetetlen, hogy a merénylet megszervezése mögött a jelenlegi elnöki politika ellen tiltakozó belbiztonsági emberek állnak. Ez a teória, amely az 1999. szeptemberi, lakóházak ellen végrehajtott merényletsorozat (ezen belül is elsősorban egy Rjazanyban megghiúsított merénylet máig tisztázatlan részletei) kapcsán vetődött fel először az orosz és a nemzetközi sajtóban, szinte valamennyi azóta elkövetett merényletnél előkerül, jóllehet eddig hivatalosan soha, egyetlen esetben sem volt bizonyítható.

A helyszíneket azonban nem csupán politikai szempontból választották ki nagyon tudatosan, hanem láthatóan abból a szempontból is, hogy a merényleteknek minél több áldozata legyen. Az öngyilkos merénylők hasára szíjazott robbanószerkezeteket szögekkel és csavarokkal töltötték meg a készítőik, hogy a detonáció során szétrepülő szilánkok minél több embert sebesítsenek meg. Az egyébként rendkívül szűk Park Kulturi megállóhelyen a nyomozó hatóságok szerint csupán azért halt meg kevesebb ember, mert az ott robbantó öngyilkos merénylőnek csupán az egyik öve lépett működésbe. Mind a Lubjanka, mind pedig a Park Kulturi megállóhely (az Oktyabrszkajáról nem is beszélve) közismerten a legforgalmasabb helyszínei a reggeli moszkvai csúcsforgalomnak. Vagyis az időpont kiválasztása is arra utal, hogy a merénylők a lehető legnagyobb kárt akarták okozni az akciójukkal. Azt egyébként, hogy sok áldozata legyen egy terrorcselekménynek, ma már nem egyszerűen csak a „bosszú” és a „harag” diktálja a terroristáknak, de az a „praktikus”

tény is, hogy napjainkban csupán a jelentős áldozatokkal járó terrorcselekmények érik el a nemzetközi média hírküszöbét. Paradox módon a moszkvai merényletek ebből a szempontból nem tartoztak a modern terrorizmus klasszikus eseményei közé, a reggel 7.57-kor és 8.39-kor bekövetkező eseményekről ugyanis az orosz állami tévécsatornák csak 11 óra után kezdtek beszámolni.

A merénylet hátterében a „Kaukázusi emír” áll?

A támadásokért az oroszellenes csecsen fegyveres felkelés parancsnoka, Dokku Umarov vállalta magára a felelősséget egy a www.kavkazcenter.com honlapon 2009. március 31-én megjelent, de a merénylet napján keltezett videóüzenetben. Ebben azt állítja, hogy az emberei az ő személyes parancsára hajtották végre a moszkvai akciót, „bosszúként azokért a brutális gyilkosságokért”, amelyeket az orosz belügy és az FSZB osztagai követtek el „a Kaukázus legszegényebb lakosai ellen”.

A magát a kaukázusi mudzsahedek emírijének tekintő Umarov azzal a fegyveres akcióval magyarázza a moszkvai merényleteket, amelyet 2010. február 11-én orosz belügyi és FSZB-egységek indítottak egységének harcosai ellen Ingusföld és Csecsenföld határánál, s melynek során számos, az erdőben vadfokhagymát gyűjtő, vértlen civil is életét veszítette. Négy és fél perces üzenetében további hasonló akciót is kilátásba helyezett. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy néhány órával a videóüzenet megjelenése előtt a Reuters egy olyan nyilatkozatot tett közzé a „Kaukázusi Emirátus” külföldi szóvivőjétől, Samszudin Batukajevtől, hogy nem ők követték el a moszkvai merényleteket, és

nem tudják azt sem, ki tette. Közel ezzel egy időben egy hasonló tartalmú – vagyis az „emírnek” a merényletekhez való kapcsolását tagadó –, az interneten fellelt nyilatkozatot adott közre egy grúz televízió is, s ennek ürügyén Dmitrij Rogozin orosz NATO-nagykövet egy nyilatkozatában összefüggésbe hozta a hivatalos Tbiliszit az észak-kaukázusi terroristákkal.

A 45 éves Dokku Umarov az első olyan parancsnoka a tizenöt éves csecsen fegyveres mozgalomnak, aki nyíltan kiáll a terrorizmus és a muzulmán szent háború mellett. A csecsen felkelés vezetését és a földalatti Csecsen Köztársaság („Icskéria”) elnökségét 2006-ban vette át, elődei – Aszlan Maszhadov és Abdul-Halim Szadulajev – halálát követően. Biográfusai szerint az egykor csecsen nacionalistaként számon tartott Umarov az egyik leghírhedtebb kaukázusi gerillavezér, Salim Baszajev hatására vált a kaukázusi kalifátus és nemzetközi dzsihád hívévé. Az 1994-ben kirobbant csecsen felkelést, melynek fegyveres erőit az orosz hadsereg csak a 2000-es évek elején tudta visszaszorítani a hegyekbe, a csecsen vezetők egy része – így Baszajev és Umarov is – szívesen látta összkaukázusi jellegűnek. Különösen azt követően, miután a meggyengült csecsen fegyveresek egy része Dagesztánba és Ingusföldre menekült, s ott próbáltak híveket toborozni, vagy beálltak a helyi mudzsahedek közé.

A csecsen felkelők táborán belül azonban 2008 elején szakadás következett be: a dzsihádisták tanácsadók hatása alá került Umarov ugyanis 2007 októberének végén a Kaukázus emírijének kiáltotta ki magát, s bejelentette, hogy ezt követően nem csupán Csecsenföld szabadságáért folytatja a háborúját, de az egész kaukázusi kalifátusért. A csecsen függetlenség hívei azonban felháborodtak Umarov lépésén, áruoló-

nak és az elnöki poszt bitorlójának kiáltották ki, s válaszul a Londonban száműzetésben élő Ahmed Zakajevet választották meg a földalatti csecsen állam elnökévé. Umarov hívei viszont Zakajevet kiáltották ki árulónak, sőt halálos ítéletet mondtak ki rá.

Mivel Dokku Umarov fegyveresei Csecsenföldön nem tudtak komoly ellenállást kifejteni az orosz csapatokkal szemben, egyre gyakrabban alkalmazták a terror eszközt, s a fegyveres harcok színhelyét igyekeztek Dagesztán és Ingusföld területére áthelyezni. Gyengék azonban ahhoz is, hogy felvállalják a nyílt harcot az oroszokkal, így többnyire rendőrörsöket és katonai telephelyeket támadnak meg, politikai gyilkosságokat követnek el, s hivatalnokok ellen hajtanak végre merényleteket. Gyakran alkalmaznak öngyilkos merényleteket, közöttük nőket, olyan úgynevezett fekete özvegyeket, akik a háború során veszítették el férjüket, apjukat vagy fiaikat. Az utóbbi években Umarov egységeinek parancsnokai gyakorlatilag szinte valamennyi oroszországi merényletért vállalták a felelősséget, olykor olyan eseményekért is, amelyek természeti katasztrófa vagy baleset miatt következtek be (mint például a szajano-susenszkojei szibériai vízerőmű 2009-es katasztrófája).

Moszkva hosszú ideig úgy tekintett Dokku Umarovra, mint a hanyatló csecsen felkelés egyik nagyszájú vezérére, s nem igazán foglalkozott komolyan vele. A „Kaukázus emírje” az utóbbi másfél évben sokkal inkább Razman Kadirovnak, a Moszkva-barát csecsen elnöknek okozott gondot, akinek láthatóan egyre kellemetlenebbé vált, hogy Umarov néhány száz fegyverese miatt egyre inkább megkérdőjeleződik a csecsenföldi békét megteremtő vezéri tekintélye. Ez egy idő után annyira zavarta, hogy a hírek szerint személyesen adta ki a parancsot az „emír” megölésére

vagy elfogására. Az oroszok és Kadirov emberei az elmúlt télen többször is Umarov halálhírért keltették, de ezek utólag mindig hamisnak bizonyultak.

Groznij és Moszkva közös fellépésének azonban ennek ellenére komoly hatása volt a „kaukázusi emír” helyzetére: a tél és a tavasz folyamán ugyanis Umarov több fontos emberét is elveszítette. 2009. december 31-én meghalt Umalat Magomedov, a dagesztáni partizánok emírje, és 2010. február 3-án Mohamed Sabaan egyiptomi önkéntes, akit az al-Káida észak-kaukázusi megbízottjának tartottak. Március folyamán még ennél is súlyosabb veszteségeket szenvedtek Umarov partizánjai: előbb a Szaid Burjatszki néven ismert Alekszandr Tyihomirovot lötték agyon ingusföldi búvóhelyén az orosz belügyi csapatok (Tyihomirovnak a Kaukázus északi részén elkövetett több terrorcselekményben, illetve a Nyevszkij Expressz elleni robbantásos merényletben való részvételét a hatóságok szerint DNS-vizsgálat bizonyítja), majd a kaukázusi front kabard-balkárföldi szektorának parancsnoka, Anzor Asztyemirov (Amir Szeifullah) vesztette életét. Több elemző szerint a moszkvai robbantásokkal Umarov és emberei sokkal inkább e vezetők halálát – s nem „a Kaukázus legszegényebb lakosai elleni brutális gyilkosságokat” – bosszulták meg.

Az elkövetők

Az orosz hatóságok számára az már az első helyszíni szemle alkalmával kiderült, hogy a Lubjanka és Park Kulturi metrálóállomásokon végrehajtott robbantásokat női öngyilkos merényletek követték el. Április 1-jén az orosz lapok hatósági forrásokra hivatkozva azt közölték, hogy a Park Kulturi metrómegállóban egy Dzsanaet Abdulrah-

manova nevű, 1992-ben a dagesztáni Haszavjurt járásban született és azóta is ott élő dagesztáni lakos robbantotta fel magát. Abdulrahmanova a hatóságok feltételezése – s egy a nemzetközi sajtót bejárta fénykép tanúsága – szerint a 2009. december 31-én meghalt Umalat Magomedov özvegye volt. Ugyanezek források a Lubjanka állomáson elkövetett merénylet kapcsán egy húszéves dagesztáni nő, Marha Usztrahanova nevét tették közzé, annak a csecsen Szaid-Emin Hizrijevnek az állítólagos özvegyét, aki 2009

októberében egy Kadirov elleni merényletkísérlettel kapcsolatban a csecsen Gudermeszben vesztette életét, amelynek emírje volt. A feltételezések szerint a nők egy férfi kíséretében vasárnapról hétfőre virradóan, két óraker érkeztek Moszkvába autóbuszon a dagesztáni Kiziljából. Az éjszaka hátralévő részét – a metrók indulásáig – a sofőr engedélyével a buszon töltötték, a Luzsnyiki sportkomplexum melletti autóbusz-végállomáson. Ez egyébként bevett gyakorlat a Moszkvába érkező kereskedők esetében.

Női öngyilkos merényletek. Az első ismert, nő által elkövetett merényletet 1985. április 9-én hajtott végre Khyaladi Sana, a szíriai nacionalista párt (SSNP) egyik tagja. Robbanószerekkel megrakott teherautóval behajtott egy izraeli katonai konvojba, s megölt két izraeli katonát. Példája sokak számára lett követendő, olyannyira, hogy még ugyanebben az évben több hasonló merényletet követtek el Libanonban.

A terrorcselekményeket számon tartó adatbázisok szerint elsősorban Srí Lankán, Csecsenföldön, Palesztinában, Irakban, Izraelben, Törökországban és Indiában toboroznak, illetve képeznek ki öngyilkos merényletnőket. E tekintetben a legrégebbi múltja a Srí Lanka-i Tamil Tigriseknek (LTTE) van. Az LTTE egyik speciálisan kiválasztott és kiképzett „egysége”, a Black Tiger, a modern terrorizmus történetének legaktívabb öngyilkos merényletcsoporthoz. A tamil öngyilkos merényletek harminc-negyven százalékát követték el nők. A tamil merényletet elsősorban politikai és nem vallási célok motiválták, mint például 1991. május 21-én, a Radzsiv Gandhi indiai miniszterelnök ellen végrehajtott öngyilkos merénylet esetében, amely a miniszterelnökön kívül még tizennégy további áldozatot követelt. A szintén marxista-leninista ideológiát követő törökországi Kurd Munkáspárt (PKK) is gyakran alkalmaz öngyilkos terroristákat a török hadsereg tagjai ellen.

A vallási fanatikus szervezetként számon tartott csoportok közül a palesztin Al-Aksza Mártírok Brigádja, illetve a csecsenföldi sahídkák által elkövetett öngyilkos akciók a legszámottevőbbek. Csecsenföldön Samil Baszajev hívei a legaktívabbak a terroristák toborzásában, akik „Istenhívók Kertje” néven végzik e tevő-

kenységüket. Az első fekete özvegyként elhíresült fiatal muszlim nő Kava Barajeva volt, aki 2000 júniusában robbantotta fel magát, s ölt meg 27 orosz katonát egy csecsenföldi orosz katonai bázison. Szemtanúk szerint utolsó szavai a következők voltak: „tudom, hogy mit teszek, a mennyeországnak ára van, és remélem, ez az ár a mennyországához”.

2001. november 29-én Ajza Gazujeva követett el öngyilkos merényletet a csecsenföldi Uruszt-Martán katonai körzet parancsnoka, Gajdar Gadzsijev ellen. A fiatal muszlim nő férje, két testvére és unokatestvére halálát bosszulta meg, akiket az orosz különleges erők öltek meg. Érdekes, hogy tettével ekkoriban a csecsen lázadók még nem azonosultak. Napjainkra azonban megváltozott a helyzet: számtalan adat és felvétel bizonyítja, hogy a csecsen terrorista nők aktív résztvevői a terrortámadásoknak. A már említett Dubrovka színházbeli akción kívül a beszláni általános iskola elfoglalásában is több sahídka vállalt szerepet, csakúgy, mint legutóbb 2008. október végén, amikor Észak-Oszétia fővárosában, Vlagyikavkazban egy csecsen nő robbantott fel egy minibuszt, s ölt meg nyolc embert és sebesített meg harminc másikat. Izraelben az Al-Aksza Mártírok Brigádja mellett a Palesztinai Iszlám Dzsihád, a Fatah és a Hamász is alkalmazza az öngyilkos terrorizmus eszközeit. Az első ilyen, nő által végrehajtott akció Wafa Idris nevéhez köthető, aki a palesztin Al-Aksza Mártírok Brigádjának tagjaként 2002. január 27-én robbantotta fel magát Jeruzsálemben. Egy humanitárius szervezet munkatársaként szervezték be öngyilkos merényletnek. Feltételezhető, hogy azért választotta a halált, mert meddősége miatt férje elvált tőle.

Április 5-én a lubjankai robbantás elkövetőjének személyével kapcsolatos korábbi híreket cáfolva az orosz napilapok azt a hírt tették közzé, hogy egy a dagesztáni Bala-haniban élő tanár, bizonyos Raszul Magomedov, a merényletek elkövetőinek interneten közzétett képei alapján felismerte saját lányát, Marjam Saripovát. Később a nyomozó hatóság hivatalosan is ezt erősítette meg, hozzátéve, hogy a huszonnyolc éves nőről – aki matematikából és pszichológiából szerzett felsőfokú végzettséget (vörös diplomával), és informatikatanárként dolgozott – a helyi hatóságok már korábban tudták, hogy egy dagesztáni iszlám szélsőséges fegyveres vezető, Magomedali Vagapov felesége volt. Az apa vallomása szerint a családnak az elmúlt években nem elsősorban Marjam miatt volt konfliktusa a hatóságokkal, hanem két fiútestvére, Anvar és Ilias miatt. A metrórobbantások kapcsán ugyanakkor az még tisztázásra vár, hogy miként került Saripova Moszkvába, apja szerint ugyanis március 28-án – vagyis a merényletet megelőző napon – az anyjával ment el a mahacskalai piacra. Az út viszont autóbuszon Mahacskalából Moszkvába több mint másfél napig tart.

Várható hatások

Az orosz elemzők meglehetősen szkeptikusak azzal kapcsolatban, hogy a moszkvai metrórobbantások hatására bármely területen lényegesen változna a Kreml hivatalos politikája. A legtöbb kommentátor arra hívja fel a figyelmet, hogy a biztonság területén foganatosíthatók ugyan átmeneti

szigorító intézkedések (például a metró és a Moszkvába látogató észak-kaukázusiak szigorúbb ellenőrzése, az észak-kaukázusi fegyveres csoportok és vezetőik elleni keményebb és látványosabb fellépés, a terrorveszély-jelzés bevezetése), de ezek hatása csak korlátozott lehet. Ráadásul a mostani merényletek esetében jóval kevesebb kritika érte a politikát, azt ugyanis szinte mindenki elismeri, hogy a hatóságok ezúttal alapvetően gyorsan és szakszerűen intézkedtek. Vagyis olyan fajta politikai nyomásnak sincs kitéve az orosz vezetés, mint volt a dubrovkai vagy a beszláni túszedrámákat követően.

A megfigyelők szerint a helyzeten politikai értelemben elsősorban az igen operatívnak mutató Dmitrij Medvegyev elnök nyert, de Vlagyimir Putyin miniszterelnök sem vesztett sokat tekintélyéből. Rövidtávon az egyik legnagyobb kihívás az orosz vezetés számára a 2014-es szocsi olimpia biztonságának szavatolása lesz. Hosszabb távon az elemzők inkább arra számítanak, hogy a csecsen- és az észak-kaukázusi kérdéssel kapcsolatban fennmarad a Kreml eddigi úgynevezett párhuzamos politikája: egyrészt az erő alkalmazása az észak-kaukázusi fegyveres iszlám csoportokkal és a helyi ellenzékkel szemben, másrészt annak a múlt év januárjától meghirdetett gazdaság- és társadalompolitikának a folytatása, melynek hivatalos célja a régió fejlesztése, illetve a térséget sújtó szegénységgel, munkanélküliséggel és korrupcióval szembeni határozottabb fellépése. Ez ugyanakkor a legtöbb elemző szerint az elmúlt egy év alatt alig járt látható és lényeges eredménnyel. ■